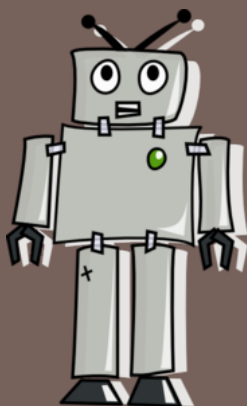

АДЛЕР
ТИМЕРГАЛИН

Угры

АДЛЕР ТИМЕРГАЛИН

Угры

Кыйсса тексты 2014 елда чыккан (ТКН)

Сайланма әсәрләр китабыннан алынды.

Сканлау, таныту, тикшереп укып
чыгу һәм китап калыбына күчерү

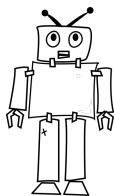
«Армут» берләшмәсе
тарафыннан башкарылды.

Armut

Казан

25.12.2017

Акыллы автоматлар житештерэ торган «Һенрик һәм К°» фирмасының эзер продукция корпусында ыгы-зыгы купты. Фирмага биш миллион пизаррога төшкән «Киб» кушаматлы автомат — бөтен ягы белән кешегә охшатып эшлэнгән робот юкка чыккан иде.

Эзләделэр, актармаган жирне калдырмадылар, хэтта канализация челтэрен дә грунтовизор белән карап чыктылар, эмма нэтижэсе булмады. «Киб» суга баткан шикелле эзсез-нисез югалган иде.

Идарэдэ ашыгыч киңэшмэ жыйдылар. Фирма директоры Һенрик Карлсон «Киб»ны төзегән лаборатория житэкчесе Барри Френчка мондый сорау бирде:

«Робот үз телэге белән китэргэ, ягъни качарга мөмкинме?

— Һич юк, - дип жавап бирде Барри Френч, күзләрен яшермичэ. - Ул бик тыңлаучан, күндэм робот итеп яратылган һәм аңа ныклы программа бирелгән иде.

— Программасында үзенчәлеклэр юк идеме аның?

— Юк. Хэер... «Киб»ның психикасына балалык, хыял һәм уен элементлары кертелгән иде, сэр.

— Ни өчен?

— Чөнки элекке сериядэге автоматларның артык житди, эчпошыргыч булуыннан зарланганнар иде...

— Бу... э-э... өстэмэ элементлар роботның төп программасына зыян китермәделэрме, бозмадылармы икэн?

— Юк, сэр, - дип башын чайкады Барри Френч. - «Киб», без сигнал биргәнче, суыткыч камерада утырырга

тиеш иде.

— Димәк, аны урлаганнар, - дигән нәтижә ясады шеф һәм фирма территориясендә эзләү эшләрен туктатырга боерды. - Урлаганнар... Кемнәр? Нинди максат белән?

Шефның бу сораулары әлегә җавапсыз калды.

* * *

«Киб»ны чыннан да урлаганнар иде. Бу эшне бөтен диңгез буенда дан тоткан караклар атаманы Вик Дрей, «Чалчәч» кушаматлы кеше оештырган иде.

Соңгы вакытларда һәр җирдә — банкларда, кассаларда, музей, келәт ише урыннарда психоаналитик сак куелгач, караклар шайкасының эше начарланып киткән иде. Психоаналитик каравыл ят һәм шикле кешеләрне керә-керешли үк искәреп ала да, урлау-талау куркынычы туу белән, дөнья кубарып кыңгырау кага, сыбызгы сызгырта, ишекләрен бикли һәм полиция идарәсенә хәбәр итә иде.

Шайканың финанс эшләрен текә күтәрү өчен бердәнбер чара бар: ул да булса караклыкка электроник автоматларның үзләрен җигү иде. Кайчандыр университетның соңгы курсына кадәр барып җиткән һәм сәләтле студентлардан исәпләнгән Вик Дрей моны яхшы аңлады һәм «Һенрик һәм К°» фирмасыннан берәр акыллы кибернетик роботны чәлдәргә карар кылды.

Укучыга инде мәгълүм булганча, карар бик оста тормышка ашырылды.

«Киб»ны ышанычлы ояга алып кайткач, аның психикасын, аң-белем дәрәжәсен, программа контурларын өйрәнәп, ни эшләргә сәләтле булуын ачыкладылар. Бәхетсезлеккә каршы, «Киб» угрылыкка җайлашмаган булып чыкты. Аның электроник хәтер күзәнәкләре Вик Дрейның саруын кайната торган мәгълүматлар белән тулган иде. Әйттик: «Кеше үзе кысрыклап чыгарган су күләмен-

нән авыррак һәм йөзә белми икән, суда бата. Суда сак булыгыз», «Урам аркылы чыкканда башта сулга, аннары уңга кара», «Туры әйткән — котылыр, ялганлаган — тотылыр», «Усаллык жиңмәс, турылык жиңәр» кебек чәйнәлеп-таушалып беткән сакаллы хакыйкәтләрнең «Чалчәч»кә нигә кирәге бар?

— Син ахмак, Киб! - диле Вик Дрей роботка, танышып житәр-житмәс борын.

— Сэр! Сез культурасыз! - дигән жавапны ишеткәч, гангстер шаркылдап көлеп жибәрде, ләкин хәзергә Кибны үчекләп маташмаска булды.

Кибның хәтерен артык информацияләрдән арындырып, аны яңабаштан корырга кирәк, ә моның өчен кибернетик автоматлар белән танышлык кына житми, аларның эчке дөньясын бик төпле белү шарт иде.

Вик Дрей, бер кәрзин махсус китаплар кайтартып, атна буена баш күтәрми укып ятты һәм, дәрәсән әйтергә кирәк, урта кул программист булдыра алган кадәр гыйлем туплап өлгерде. Икенче атна роботны яңа эшкә өйрәтүгә багышланды, һәм, шулай итеп, унбиш көн дигәндә, Кибның ми күзәнәкләре: «Кул кулны юа, ике кул битне юа», «Хәйләсез дөнья файдасыз», «Кесәсе калын булган — житмеш төрле эш кылган», «Урла — тотылма» кебек искерүне белми торган, күбәүләрнең тормыш-көнкүреш нигезе булган мәгълүматлар белән тиешенчә корылган иде инде...

Киб үзе нәкъ кешегә охшатып эшләнгән, хәтта тән температурасы да 36,6 градус иде. Әйбәтләп киендергәч, чәчләрен тарап жибәргәч, ул урта яшьләрдәге, гаиләсән һәм эшен яраткан, тотнаклы, Вик Дрей әйтмешли, «респектабель бәндә»гә әйләнде.

Беренче сынауны Вик Дрей өйдә үткәрде.

— Киб, колак салып тыңла һәм мыгыңа чорный бар, - диде ул роботка. - Менә тимер сейф. Әнә өстәлдә илле ач-

кыч. Сиңа ике минут эчендә, шул ачкычларның берсен йозакка яратып, сейфны ачу бурычы йөкләнә. Ачкыч чылтыравын мин ишетмәскә тиеш. Аңладыңмы? Кабатла, Киб!

— Баш өсте, хужам. Ике минут эчендә сейфны ачарга, ачкычларны чылтыратмаска.

— Эшкә тотын, Киб!

Киб йозак тишегенә бер карау белән үк илле ачкыч арасыннан өчесен сайлап алды һәм аяк очлары белән генә баса-баса сейфка якын килде. Инде сейфны ачам дигәндә генә, чаршау артыннан алыптай ике гангстер — Вик Дрейның шәхси сакчылары — атылып чыгып Кибка ташландылар. Киб ялт итеп аларга таба борылды, аның синтетик йодрыклары яшен тизлегә белән тегеләрнең муен тамырына менеп төштеләр. Гангстерлар биһуш яткан арада Киб сейфны ачып та жиберде.

— Булдырдың, Киб, егет икәнсең! - дип мактады аны атаман һәм ярдәмчеләренә су бөркеп һушка китерергә кушты. Киб монысын да тиз башкарды.

Менә шушы көннән алып, шәһәрдә бер-бер артлы гадәттән тыш кыю жинаятьләр эшләнә башлады. Үзәк банкның жиде кат жир астында дип әйтешле сейфларынан миллион пизарролык алтын коелмалар алып чыгу үзегенә дә ни тора! Ә милли музейда саклана торган «Шаһзадә» жәүһәренең юкка чыгуы? «Көләч Зөһрә» картинасының — Ренессанстан калган иң бөөк сәнгать эсәренең урлануы исә бөтен ил жәмәгәтәчелегендә борчылу тудырды.

Шунысы кызык, һәр очракта да психоаналитик каравыл сигнал бирми кала һәм, гомумән, каракларга бернинди реакция белән җавап бирми, күрми-белми иде.

Бу эшләрнең барысы да Вик Дрей һәм Киб тарафыннан эшләнгәнлегә укучыга аңлашылса кирәк. Әйе, Вик Дрей диңгез буеңдагы вилласында диңгез суына сөт кушылган жылы ваннада яткан килеш музыка тыңлый

һәм төп эшеннән бушаган арада яхтасына утырып диңгездә йөрөп кайта иде... Хәер, нәкъ менә шушы сәяхәтләр вакытында «Чалчәч»нең башында яңадан-яңа уй-фикерләр, планнар өлгереп житә һәм, күп тә үтми, газеталар тагы берәр «искиткеч угрылык» турында шау-шу куптарып алалар иде. Бу юлы да Вик Дрей Кибны яңа эшкә өйрәтеп кайтты. Бөтендөнья премиясе лауреаты мәрхүм галим Фриденштейннан калган кулъязмаларны урлап чыгарга кирәк иде. Операциягә Кибны бик жентекләп әзерләделәр: ул ике катлы йортның схемасы белән ныклап танышты, качып-посып калырдай караңгы почмакларны өйрәнде, мәрхүмнең кабинетын, секретерын ачу өчен универсаль ачкычлар хәстәрләде.

Операцияне жомга көнгә билгеләделәр, чөнки бу көнне мәрхүмнең хатыны экономкасы белән базар-кибетләргә чыгып китә, ә капка каравылчысы ишегалдында котырып үскән карагач күләгәсендә челемен¹ суырган килеш йокыга тала иде. Фриденштейнның жиде яшьлек оныгын да, күрәсең, йоклатып китә торганнардыр, һәрхәлдә, жомга көнне төштән соңгы сәгатьләрдә йорт эчендә жан иясе барлыгы сизелми-күренми иде.

— Йә, Киб, сынатма, - диде операция буласы көнне иртән Вик Дрей, роботның иңенә кагып. - Димәк, болай: капка каравылчысына сиздерми генә үтәсең дә янгын сүндерү баскычыннан чормага менәсең, аннан люк аша икенче катка...

— Әйе, хужам - диде Киб, ияген кагып, - икенче катка... Фриденштейн кабинетына.

— Бүлдермә! - дип, дорфа гына туктатты аны Вик Дрей, чыраен сыгып. - Башта малайларын кара: йоклыймы, юкмы? Бик шук малай... Йокламаса, чарасын күр...

— Нинди чара? - дип сорады робот, һәм игътибарлы кеше аның сискәнәп куюын күреп алган булыр иде.

1 Челем - тәмәке тарту өчен махсус җайланма, трубка.

— Йоклату чарасы, Киб. Менә шушы баллоннан борын төбенә газ жибәрерсең.

— Ярый, әфәндем, - диде робот һәм баш сөяге төшерелгән баллонны кесәсенә салды.

— Аннары кабинетка керерсең дә секретерның уң яктагы бүлеген ачарсың. Алтын бәясе тора торган язмалар шунда булырга тиеш.

— Ә булмаса?

Вик Дрей Кибка өзгәләп ташлардай булып карап алды. Чыннан да, Киб урынсыз сораулары белән атаманның ачуын кузгата иде шикелле. Ит-сөяктән торган гади кеше булса, бәлки, ул аның арт сабагын да укыткан булыр иде, ә монда нәрсә — барыбер чын авырту, чын сызлану һәм, димәк, чын мәсхәрә дә түгел...

— Кулъязмалар шунда. Бүлмәне без күрше йорт тәрәзәсеннән психорадар белән берөзлексез күзәтеп торачакбыз. Ишетсен колагың, Киб: без сине дә шуннан карап торачакбыз.

— Ярый, әфәндем.

...Киб як-ягына каранып алды да ачкычларын чыгарды. Шунысы гәҗәп, Киб дулкынлана иде. Юк, бу курку да, каушау да түгел, ниндидер бер ят тойгы — оялу, читеңсенү кебек бернәрсә иде, ахрысы. Әгәр Кибның бит алмалары ояттан кызара торган итеп эшлängән булса, һәрхәлдә, аның кичерешләре башкаларга сизелми калмаган булыр иде, чөнки ул үзенең температурасы нормадан югарырак күтәрелгәнән тойды. Ә инде анысы һич тә ярый торган эш түгел — үтә нечкә, нәфис электроник нерв күзәнәкләренең, артык жылынып китеп, сафтан чыгу ихтималы бар иде. Ишекне шыгырдатмый гына ачкач, Киб тәрәзәләренә авыр пәрделәр эленгән ярым караңгы бүлмәгә килеп керде. Тын иде, кәгазь, тырышлык, хезмәт исе килә иде биредә. Робот үзенең күңел почмагыңда жылы ташкын — бу кабинетның мәрхүм хужасына, галәмнең иң яшертен

кануннарын ачкан кешегә карата ихтирам кузгалганын тойды. Шул чагыңда аның радиодиапазонында Вик Дрей тавышы ишетелеп китте:

— Киб! Тизрәк! Эшеңне кара, Киб!

Киб тәрәзә янына килеп бер пәрдәне ача төште һәм урамның каршы ягыңдагы кызыл кирпич йортка күз салды. Вик Дрей шул йортта, ярдәмчеләре белән бергәләп, Кибның һәр адымын күзәтә булып. «Күзәтсә ни!» дигән хәтәр уй йөгереп узды аның башыннан һәм ул имән секретер каршындагы кәнәфигә килеп утырды.

— Киб, ишетәсеңме? Киб, шайтан! Эшкә кереш!

Киб, уйларына чумган килеш, секретер тартмасын ачты да аннан калын-калын папкалар алды. Беренче номерлы папка. Бүгенгә кадәр дөнья күрмәгән хезмәт бу. Фриденштейн аны соңрак бастырып чыгарырга җыенгандыр, бәлки. Ә бәлки, кешеләр әлегә бу кануннарны аңлар дәрәжәгә җитмәгәннәрдер? Формулалары нинди озын...

— Һелло! Сез нишлисез моңда, абзыкай?

Киб корт чаккандай сикереп торды. Ишек катында кулына уенчык пистолет тоткан җиде яшьләрдәге бер малай басып тора иде.

— Секретерны ник ачтыгыз? Әби әйтә, аны ачарга ярамый, ди. Сез монда каян кердегез? Ишекләр бикле бит?

Малай пистолетын Кибка төбәде. «Әгәр чын ядрә белән ата торган булса, нәкъ йөрәк насосына тидерер иде», - дип уйлап алды Киб тыныч кына. «Урта гасырларда һәйбәт мәргән чыгар иде бу малайдан!»

— Мин — Киб, - диле робот, гади генә итеп. - Киб, аңлайсыңмы? Ә син кем?

— Джек ич! Мин бу өйнең хужасы... әби өйдә юкта. Ул барында мин әйберләрне чоланга чыгып ватам.

Киб елмаеп куйды.

— Син шундый тәртипсез малаймыни?

— Юк, мин эз генә тәртипсез, эз генә тәртипле малай. Ә әбинең хрусталь касәсен Сизи ватты.

— Сизи? Кем соң ул?

— Безнең песи. Әби касәгә юкә балы салып куйган, ул аның исен үлеп ярата... - малай иреннәрен ялап алды. - Мин дә бал яратам.

— Сизи дә яратамы? - дип күз кысты робот.

— Сизи бал ашамый. Ул бит песи!

— Касәне ничек ватты соң ул?

— Мин Сизиниң сыртыннан тотып касәне иснәткән идем, ул аны өстәлдән төртте дә төшерде.

Киб тагы елмайды. Аның электрон күзәнәкләрендә Вик Дрей көчләп таккан җинаятьчел фәлсәфә экренләп юыла, онытыла бара иде. Ләкин күрше йорттагы гангстерлар белән психорадиоэлементә саклана иде әле. Кибның колак эчендә Вик Дрейның усал тавышы яңгырый: «Киб! Малайны йоклат! Газ баллонын ач! Киб... Синең нибары унбиш минут вакытың калды, җен!»

— Шайтаным алагыгызсана! — дип мыгырдады Киб, ләкин ул әле һаман Вик Дрей белән элементәдән арынып бетмәгән, Вик Дрей күрсәтмәләре аның аңын һаман томалап торалар иде.

— Сез, абый, нәрсә дидегез?

— Юк, юк, берни дә әйтмәдем, балакай.

Киб көчле куллары белән Джекны үзенә якынрак китерде дә малайның кәрпәчкә кебек каты, уттай янып торган бакыр чәчләреннән сыйпады.

— Син әйбәт малай... - дип пышылдады робот. - Син һәрвакыт шулай әйбәт булырга сүз бирәсеңме?

— Мин әбигә җитмеш җиде тапкыр сүз бирдем инде, тагын кырык тапкыр бирә алам!

— Джек, синең пистолетың атам?

— Ата! Тик аның көпшәсенә шырпы башы кырып тугызырга кирәк.

— Бар, тизрэк шырпы алып кил!

Жире-күге белән куанган Джек кухняга йөгереп чыгып китте һәм күз ачып йомган арада әйләнәп тә керде. Алар, Киб белән икәүләп, тырышып-тырмашып шырпы башыннан күкерт кыра башладылар. Пистолетны дөңгечли-дөңгечли кордылар. Ядрә эзли башлагач, Джек кытай билъярдының шарларын да кызганмады.

— Әнә теге тәрәзәне күрәсеңме? - диде аңа Киб, каршы яктагы йортка күрсәтеп. - Анда ялмавыз карт тора.

— Күрәм, - диде малай, биергә житешеп.

— Менә син шул тәрәзәнең зур өлгесен ват әле. Буламы?

— Ә әби?

— Ялмавызның котын алган өчен әбиең дә мактар үзеңне.

— Алайса... мин аны хәзер чәлпәрәмә китерәм. Их!

Джек, бер күзен кысып, пистолетын тәрәзәнең иң зур өлгесенә төбәп яткан арада, Киб телефоннан полициягә шалтыратты.

— Вик Дрейны тотасыгыз киләме? - диде ул телефонга. - Тотасыгыз килсә, минут та көтмәстән, унбишенче кварталның төньяк почмагына килеп житегез. Ватык тәрәзәле йортны камап алыгыз. Берочтан «Һенрик һәм К°» фирмасына да шалтыратыгыз. Аларның автоматы биредә, дүртенче йортта.

Бөөк галим Фриденштейн кабинетына килеп кергән полиция әһелләре идәндә дүрт аяклап йөргән Кибны һәм аңа менеп атланган Джекны күрделәр.